

НБУ в перспективі орієнтується на перехід до монетарного режиму, який ґрунтується на цінній стабільності (монетарний режим інфляційного таргетування), для втілення намічених планів вважаємо за потрібне удосконалити систему інструментів прогнозування та моделювання інфляційних процесів. Однією з умов успішності запровадження режиму таргетування інфляції є удосконалення та підвищення дієвості механізму монетарної трансмісії, в цьому контексті потрібно посилити роль процентної політики НБУ та процентного каналу передавального механізму монетарної політики.

Визначивши структуру монетарного трансмісійного механізму та охарактеризувавши основні його складові елементи, можна надати таке уточнене визначення категорії "монетарний трансмісійний механізм": це сукупність відносин між центральним банком, як основним монетарним регулятором, та реальною (фізичною) економікою, метою яких є передача змін від монетарних інструментів, які використовуються для реалізації монетарної політики через сукупність каналів, визначених конкретними економічними умовами в країні, на фінансові змінні і в подальшому – на макроекономічні показники. У цьому визначенні ми показали наявність структурних зв'язків у монетарному трансмісійному механізмі, етапи передачі змін від монетарної політики до реальної економіки через вплив на макроекономічні показники.

Висновки та перспективи подальших наукових розроблень у цьому напрямі. Монетарний трансмісійний механізм в умовах транзитивної економіки має специфіку реалізації ефекту на економічну активність, вона полягає в таких особливостях: серед класичних каналів монетарного трансмісійного механізму, найбільш дієвими в умовах транзитивної економіки є валютний та кредитний; специфіка кредитного каналу полягає в тому, що він завжди реагує на грошову масу, при цьому кредитний канал функціонує в короткотерміновому періоді.

Досліджуючи дію монетарного трансмісійного механізму та враховуючи вітчизняні особливості розвитку економіки, можна виділити напрями вдосконалення дії передавального механізму грошово-кредитної політики в Україні. Основними з них, на нашу думку, могли би бути:

- законодавче закріплення обов'язковості тісної співпраці між урядом та НБУ з питань забезпечення цінної стабільності;
- підвищення ролі процентної політики в регулюванні грошово-кредитного ринку;
- зниження фінансової доларизації в країні, що дасть змогу зменшити питому вагу іноземної валюти у пропозиції грошей та посилити важелі управління НБУ монетарною сферою;
- потрібна чітка та комплексна система комунікацій НБУ з усіма макроекономічними агентами;
- створення досконалої системи економічного аналізу та прогнозування з метою прийняття рішень у сфері монетарної політики;

розширення меж валютного коридору та перехід у середньотерміновій перспективі до режиму вільного плавання обмінного курсу, що мінімізує присутність НБУ на внутрішньому валютному ринку та зменшить роль валютного каналу у вітчизняному трансмісійному механізмі.

Кожен із зазначених напрямів потребує поглибленого вивчення з метою розроблення чітких науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення та підвищення ефективності монетарного трансмісійного механізму в Україні та грошово-кредитної політики загалом.

Література

1. Дробишевский С. Внутренние аспекты денежно-кредитной политики России / С. Дробишевский, А. Козловская. – М. : Изд. ИЭПП, 2002. – 157 с.
2. Каллаур П.М. Механизм трансмиссии денежно-кредитной политики в экономике республики Беларусь / П.М. Каллаур, В.Н. Комков, В.А. Черноокый // Белорусский экономический журнал. – 2005. – № 33. – С. 4-16.
3. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж.М. Кейнс. – М. : Изд-во "Гелиос" АРВ, 1999. – 352 с.
4. Кейнс Дж.М. Избранные произведения / Дж.М. Кейнс. – М. : Изд-во "Экономика", 1993. – 365 с.
5. Иванченко И.С. Исследование российского трансмиссионного механизма денежно-кредитной политики / И.С. Иванченко // Финансы и кредит. – 2006. – № 14 (218). – С. 2-11.
6. Унковська Т.Є. Трансмісійний механізм монетарної політики в контексті економічного зростання / Т.Є. Унковська // Економіка і прогнозування : науково-аналітичний журнал. – 2004. – № 2. – С. 89-100.
7. Міщенко В. Монетарний трансмісійний механізм в Україні. Стаття 3. Напрями вдосконалення трансмісійного механізму грошово-кредитної політики на основі зарубіжного досвіду / В. Міщенко // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 12. – С. 24-29.
8. Міщенко В.І. Монетарний трансмісійний механізм в Україні : науково-аналітичні матеріали / В.І. Міщенко, О.І. Петрик, А.В. Сомик, Р.С. Лисенко та ін. – К. : Вид-во НБ України. Центр наукових досліджень. – 2008. – Вип. 9. – 265 с.

Слипченко Т.О. Направления оптимизации монетарной трансмиссии в условиях транзитивной экономики

Рассмотрена концепция трансмиссионного монетарного механизма в монетаристской и кейнсианской теориях, проанализированы каналы монетарного трансмиссионного механизма: канал процентных ставок, канал валютного курса, канал цены активов и кредитный канал.

Ключевые слова: механизм монетарной трансмиссии, денежно-кредитное регулирование, центральный банк, деньги, кредитный канал, канал процентных ставок.

Slipchenko T.O. Optimization ways of monetary transmission in terms of transitive economy

This article discusses the concept of monetary transmission mechanism in the monetarist and Keynesian theories, characterizes channels of monetary transmission mechanism. Main directions of improving the monetary transmission mechanism in Ukraine were defined.

Keywords: monetary transmission mechanism, monetary regulation, Central bank, monetary impulses, economic growth, credit channel, channel of interest rates.

УДК 330.338

Доц. Н.С. Станасюк, канд. екон. наук –
НУ "Львівська політехніка"

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ АГРОПРОДОВОЛЬЧИХ СИСТЕМ

Проаналізовано наукові підходи до трактування сутності агропродовольчих систем. Розглянуто теоретико-методологічні основи формування і розвитку агропродовольчих систем різних ієрархічних рівнів.

Ключові слова: агропродовольча система, формування агропродовольчої системи, розвиток агропродовольчої системи.

Дослідження проблем щодо формування і розвитку агропродовольчих систем тісно пов'язані з науковими розробленнями, в яких розглядають питання з економіки сільського господарства, розвитку агропромислової інтеграції, формування ринку продовольчої продукції, використання агропродовольчого потенціалу. Значний інтерес як у практичному, так і в теоретичному аспектах мають праці відомих вітчизняних вчених, таких як: П.П. Борщевський, Л.В. Дейнеко, С.Л. Дусановський, П.Т. Саблук, Л.Г. Чернюк, О.В. Шубравська та ін. Огляд наукових публікацій, присвяченими вивченню агропродовольчих систем, дає право констатувати, що питання щодо теоретико-методологічних основ їх формування та розвитку є надзвичайно актуальними. Це стосується насамперед визначення їх суті, принципів структурування, критеріїв та показників оцінювання ефективності функціонування, методик оцінювання агропродовольчого потенціалу. Звичайно, не всі напрацювання попередніх періодів потрібно відкидати, проте більшість з них є не раціональними в умовах ринкових механізмів регулювання.

З огляду на сучасні наукові підходи щодо сутнісного наповнення агропродовольчої системи, заслуговує на увагу концепція агробізнесу. Зокрема, Л.І. Катан, розглядаючи агропродовольчу систему в категорійно-понятійному апараті агробізнесу, визначає її таку структуру:

1. Постачальники – виробляють і продають насіння, корми, добрива, фінансові та консалтингові послуги тощо.
2. Виробники – підприємства, які виробляють сільськогосподарські товари (зерно, молоко, м'ясо, овочі, фрукти, квіти).
3. Переробні підприємства – купують у виробників сировину і переробляють її (пастеризоване молоко, борошно, олія тощо).
4. Підприємства харчової промисловості – із сировини та продуктів її перероблення виготовляють продукти харчування (хліб, макаронні та ковбасні вироби тощо).
5. Дистриб'ютори – займаються транспортуванням та зберіганням сільськогосподарської продукції, продуктів перероблення та готових продуктів харчування всередині агропродовольчої системи.
6. Продавці – забезпечують надходження продуктів харчування до кінцевого споживача. У цей сектор включають як оптові та роздрібні продовольчі магазини, так і підприємства громадського харчування (ресторани, кафе) [3].

Загалом у структурі агропродовольчої системи відповідно до функціонального призначення можна виділити такі основні складові: сільськогосподарське виробництво, переробку аграрної продукції та аграрний і продовольчий ринки. Зазначимо, що агропродовольча система є однією з основних складових соціально-економічної системи, тому її розвиток значною мірою залежить від стану національної економіки країни загалом.

З урахуванням ієрархічних рівнів соціально-економічних систем доцільно виділяти світові, національні, регіональні та локальні агропродовольчі системи. Процеси, які відбуваються в одній системі, впливають на розвиток інших систем, тобто простежується взаємозв'язок та взаємовплив між системами різних ієрархічних рівнів. Світова агропродовольча система формується внаслідок розвитку міжнародної кооперації та поділу праці у сфері

виробництва і продажу агропродовольчої продукції. Її основною ланкою є агропродовольчі системи розвинених країн, оскільки для них орієнтація на зовнішньоекономічні ринки стає провідним чинником зростання агропродовольчого виробництва.

Досвід розвинених країн свідчить, що попит на продовольство практично безмежний у разі досягнення високих норм споживання. Удосконалення відбувається шляхом залучення до господарського обігу дедалі нових рослин і їх видів, розширення асортименту, підвищення "зручності" продовольства (економії праці під час приготування їжі), виходу на ринок товарів, що займають проміжне положення між продуктами харчування і медичними препаратами [1]. Зазначимо, що національна агропродовольча система є однією з основних складових соціально-економічної системи країни, оскільки її функціонування спрямоване на формування продовольчих ресурсів для населення. Гарантування продовольчої безпеки держави визначено як одна із стратегічних цілей державної аграрної політики у Законі України "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року" [2].

Для вітчизняної агропродовольчої системи результати її конвергенції з відповідною світовою системою визначаються вибором стратегії та конкретних механізмів входження до глобального простору. У сучасних умовах безоглядне залучення до інтеграційних процесів пов'язане із значними ризиками, що істотно зростають для держав із недостатньо стійкими соціально-економічними системами. Ці держави характеризуються нездатністю розвиватися на ендегенній основі та, відповідно, високим рівнем зовнішньої залежності (зокрема й від експортних надходжень), розбалансованою внутрішньою структурою, соціальною поляризацією та екологічним занепадом. Через нездатність дотримуватися національно орієнтованих стратегій поведінки у глобалізованому просторі такі країни можуть розраховувати лише на роль сателітів економічно розвинених держав, які й визначають, виходячи з власної вигоди, кількість та асортимент ресурсів і продуктів, яких постачають периферією на світовий ринок [7].

На жаль, до таких країн належить і Україна, агропродовольча система якої характеризується значною розбалансованістю, відсутністю чітких внутрішньогалузевих зв'язків. Глобалізація пригнічує розвиток агропродовольчого виробництва та посилює негативний вплив міжнародної конкуренції. Серед усіх складових агропродовольчої системи найбільш несприятлива ситуація склалася у сільському господарстві, яке є збитковим протягом останніх років. Занепад сільського господарства і доволі стабільний стан підприємств продовольчої сфери та сфери продажу не дають змоги сформувати ефективну національну агропродовольчу систему.

Донедавна економічні теорії визначали такі основні фактори розвитку агропродовольчого виробництва: природні, кліматичні й економічні умови; природні ресурси (земельні, водні); людські ресурси; матеріально-технічне забезпечення; наукове забезпечення; організаційно-виробнича культура країни. [4]. Процес глобалізації зумовлює зміну пріоритетів та врахування інших факторів. Тому в сучасних умовах дедалі більшого значення набуває концепція сталого розвитку, яка орієнтує сучасне суспільство на досягнення насам-

перед певних соціальних і екологічних стандартів та ведення екологічно збалансованого агропродовольчого виробництва, що дасть змогу підвищити конкурентоспроможність вітчизняної агропродовольчої продукції завдяки покращенню якісних показників.

Сьогодні в Україні спостерігаються процеси, пов'язані із перенесенням акцентів державної економічної політики на регіональний рівень. Регіональний підхід до визначення поняття агропродовольчої системи чітко простежуємо у працях О.В. Шубравської, яка розглядає агропродовольчу систему України як сукупність відповідних регіональних підсистем, що складаються із взаємопов'язаних та ієрархічно впорядкованих просторових елементів, які функціонують для досягнення єдиної мети. Основні показники, які відображають характер розвитку регіональних агропродовольчих систем, згруповано у три блоки (економічний, екологічний і соціальний) і побудовано як такі, що мають прямий вплив на сталість розвитку регіонів. До економічного блоку включено показники розвитку сільського господарства, харчової промисловості та продовольчих ринків; матеріально-технічної та фінансової забезпеченості сільського господарства (кількість тракторів у сільськогосподарських підприємствах і господарствах населення у розрахунку на 1 га орних земель, обсяги внесення мінеральних добрив на 1 га посівної площі, а також інвестиції в основний капітал у розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь), масштабів агропродовольчого виробництва (обсяги виробництва валової продукції сільського господарства та обсяги реалізації продукції харчової промисловості у розрахунку на особу), місткості та збалансованості продовольчого ринку (обсяги продовольчих затрат населення і збалансованість структури харчових раціонів). Збалансованість структури харчових раціонів визначають на основі даних про фактичне споживання продуктів харчування населенням окремих регіонів і країни загалом, а також енергетичну цінність окремих харчових продуктів і повного раціону.

Соціальний блок характеризує показник співвідношення середньомісячної номінальної заробітної плати найманих працівників у сільському господарстві в регіонах і державі. Екологічний блок містить показники нерозораності земельних ресурсів (співвідношення площ сільськогосподарських угідь і орних земель) та ефективності їх використання (обсяги виробництва валової продукції сільського господарства у розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь) [6].

На нашу думку, зазначена система показників не дає змоги повною мірою охарактеризувати розвиток агропродовольчої системи та потребує доповнення щодо врахування комунікаційних зв'язків. Комунікаційний блок буде характеризуватися такими показниками, як: відстань між сільськогосподарськими і переробними підприємствами, наявність дорожньої мережі, час перевезення, що дасть змогу оптимізувати зв'язки між підприємствами та підвищити ефективність функціонування системи загалом.

Функціонування регіональної агропродовольчої системи обумовлено способом організації відповідного простору та локалізації агропродовольчого виробництва в межах регіону. Забезпечення ефективності агропродовольчого виробництва досягається завдяки комплексному врахуванню основних влас-

тливостей та характеристик кожного регіону. У системі зазначених властивостей найважливішими є: геополітичне положення, інтегральний потенціал, демографічна ситуація, структура природного, економічного та соціального ландшафту, галузева, функціональна і територіальна структура економіки, умови життя населення [5]. Зазначені властивості впливають на розвиток агропродовольчої системи, визначають її конкурентоспроможність в умовах ринкових відносин. Цей вплив може бути як позитивний, так і негативний. Мінімізація негативних факторів та використання переваг позитивних повинні стати запорукою успішного розвитку агропродовольчої сфери регіону. Форма та розмір регіональних агропродовольчих систем залежать передусім від їх функціонального призначення. Найчастіше в основі такого виділення лежать взаємопов'язані види діяльності.

Як обов'язкову умову розвитку агропродовольчої системи потрібно розглядати процес агропромислової інтеграції. Зазначимо, що вибір форми інтеграції аграрних і переробних підприємств залежить від конкретних умов певного регіону, тобто потребує врахування регіональних особливостей.

У розвитку регіональної агропродовольчої системи відбуваються процеси, які властиві національній агропродовольчій системі та певною мірою світовій. Однак вплив внутрішньорегіональних змін не локалізується межами адміністративно-територіальної одиниці. Отже, сьогодні варто говорити про геоекономічний підхід до виділення регіональних агропродовольчих систем, який, з одного боку, орієнтується на адаптацію до світового господарства, а з іншого – на потреби національної економіки. Виділення локальних агропродовольчих систем насамперед пов'язане із формуванням інтегрованих агропродовольчих підприємств та вибором оптимального місця їх розташування.

Таким чином, сьогодні формуються і розвиваються агропродовольчі системи різних ієрархічних рівнів. Недоліки існуючої системи відносин в Україні між сільськогосподарськими і промисловими підприємствами, відсутність чітких пріоритетів їх розвитку не дають змоги сформувати ефективну національну агропродовольчу систему, яка могла б конкурувати у міжнародному масштабі. У практичному аспекті під час розроблення агропродовольчої політики сьогодні дедалі більшого значення набуває регіональний рівень, що пов'язано з тим, що в умовах ринкової економіки особливо чітко проявляються регіональні диспропорції. У сучасних умовах лише з врахуванням регіональних особливостей можна оптимізувати структуру агропродовольчої системи та домогтися раціонального використання агропродовольчого потенціалу.

Література

1. Бершадська Т. Економічна та соціальна географія світу : навч. посібн. / Т. Бершадська. – Тернопіль : Вид-во "Строга", 2003. – 296 с.
2. Закон України "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року" від 18.10.2005 р., № 2982 IV // Урядовий кур'єр. – 2005. – 16 листопада.
3. Катан Л.І. Місце агропродовольчої системи в аграрному бізнесі України / Л.І. Катан. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.nbuv.gov.ua>.
4. Микитенко І.А. Аграрний сектор України за умов становлення нової соціально-економічної системи – глобалізму / І.А. Микитенко // Економіка АПК : міжнар. наук.-виробн. журнал. – 2009. – № 2. – С. 29-35.

5. Папп В.В. Структурні процеси в економіці регіональних суспільних систем: теорія, методологія, практика : монографія / В.В. Папп; НАН України. Ін-т регіональних досліджень; відп. ред. Л.Т. Шевчук. – Львів, 2009. – 340 с.

6. Шубравська О. Регіональний аспект сталого економічного розвитку агропродовольчої системи України / О. Шубравська // Економіка України : політико-економічний журнал. – 2009. – № 5. – С. 68-76.

7. Шубравська О. Ризики сталого розвитку АПС України в умовах глобалізації / О. Шубравська // Економіка України : політико-економічний журнал. – 2007. – № 2. – С. 62-68.

Станасюк Н.С. Теоретико-методологические основы исследования агропродовольственных систем

Проанализированы научные подходы к изучению сути агропродовольственных систем. Рассмотрены теоретико-методологические основы исследования формирования и развития агропродовольственных систем разных иерархических рангов.

Ключевые слова: агропродовольственная система, формирование агропродовольственной системы, развитие агропродовольственной системы.

Stanasyuk N.S. Theoretic and methodical basic of study agro-food system

The scientific approaches to study of meaning of agro-food system are analyzed. The theoretic and methodical basic of formation and development of agro-food system of different local levels are discussed.

Keywords: agro-food system, formation of agro-food system, development of agrifood system.

УДК 338.23:330.131.5(477)

Здобувач А.Р. Стецик – Львівська КА

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМНИЦТВА В РИНКОВИХ УМОВАХ

Проаналізовано підходи щодо сутності категорії "соціальна відповідальність підприємництва", на основі чого обґрунтовано її власне бачення. Охарактеризовано особливості основних моделей становлення та розвитку соціально відповідального підприємництва та окреслено можливості їх впровадження у перехідних економіках. Визначено форми і компоненти соціальної відповідальності та головні напрями їх забезпечення.

Ключові слова: соціальна відповідальність підприємництва, моделі соціальної відповідальності, форми та компоненти соціальної відповідальності.

Постановка проблеми. Становлення в Україні демократичної правової держави, її інтеграція у світовий економічний та політичний простір потребує запровадження цивілізованих та ефективних умов реалізації підприємницької діяльності. Світовий досвід доводить, що одним із ключових напрямків забезпечення такої ефективності є розвиток корпоративного управління соціальної відповідальності.

Проблема формування соціальної відповідальності підприємництва виникла ще в 50-х роках минулого століття, але стала частиною щоденного лексикону лише в останнє десятиріччя у США та Європі. В українській науці ця тенденція відслідковується недостатньо. Певний внесок у вирішення зазначеної проблеми здійснили Т. Смовженко [1], А. Кузнєцова [1], О. Зайчук [2], Н. Оніщенко [2], М. Мельник [3], О. Лазаренко [4] та ін. Однак, віддаючи належне надбанням вітчизняних учених, зазначимо, що безліч аспектів цієї

проблеми не до кінця розкрито. Серед науковців немає єдиного підходу стосовно сутності соціальної відповідальності підприємництва, відсутні єдині стандарти та моделі побудови системи соціальної відповідальності, що зумовлює мізерний рівень корпоративних форм активності національного бізнесу. Усвідомлення сказаного стимулювало вибір теми дослідження.

Методика досліджень. Метою дослідження є розкриття змісту та природи соціального підприємництва; виявлення світових тенденцій побудови моделі соціальної відповідальності бізнесу та розроблення на цій основі пропозицій щодо зміни формату стосунків влади, підприємницького сектора і суспільства.

Результати дослідження. Категорія соціальної відповідальності підприємництва надзвичайно складна та багатоаспектна, тому серед науковців немає єдиного підходу щодо її визначення. Так, Л. Білецька, й Р. Хачатуров та Р. Ягутян вважають, що соціальна відповідальність – це дотримання суб'єктами суспільних відносин вимог соціальних норм, а у випадках безвідповідальної поведінки – обов'язок звітувати перед суспільством і нести покарання особистого чи майнового характеру [1]. О. Плахотний наголошує, що між суспільством та індивідом існує тісний взаємозв'язок, який відображається через соціальну відповідальність. Тому, з одного боку, він розглядає відповідальність як реакцію суспільства на поведінку індивіда, а з іншого – як систему відповідей індивіда на вимоги суспільства. Між суспільством та індивідом існує взаємозв'язок, який полягає в тому, що суспільство покладає на індивіда обов'язок вчиняти соціально корисні вчинки, але й воно зобов'язане сприяти йому у реалізації власних прав і також несе за це відповідальність. Узагальнивши підходи до встановлення концептуальних засад соціальної відповідальності, О. Зайчук визначає соціальну відповідальність як діалектичний взаємозв'язок між особою та суспільством, що характеризується взаємними правами та обов'язками з виконання приписів соціальних норм і використанням різноманітних засобів впливу у разі її порушення [2].

М. Мельник розглядає соціальну відповідальність як об'єкт державної політики і вводить поняття соціально орієнтованого бізнес-середовища, під яким пропонує розуміти сукупність інституційних передумов, факторів, ціннісних орієнтацій та механізмів правового, політичного, економічного, соціокультурного характеру, що сприяють реалізації соціально відповідальної поведінки суб'єктів бізнесу та підвищенню рівня згуртованості їх взаємозв'язків навколо суспільного інтересу [3]. Ми вважаємо, що подане визначення досить вдало характеризує сутність соціально відповідального підприємницького середовища, однак не розкриває змісту поняття соціальної відповідальності бізнесу.

Проаналізувавши підходи до визначення корпоративної соціальної відповідальності у різних країнах та контингентах, ми виявили, що між ними існують певні розбіжності, які здебільшого зорієнтовані на особливості взаємовідносин бізнес – держава. Так, у країнах американського континенту соціальним підприємництвом прийнято вважати діяльність неприбуткових організацій, дохід яких спрямовується на вирішення статутних завдань, зо-